

Op weg naar een leercultuur

BLIJVEN WE EEN LEVEN LANG NIEUWSGIERIG?

DENK
GROTER

Fontys

Op weg naar een leercultuur

Blijven we een leven lang nieuwsgierig?

Nienke Meijer

Voorzitter College van Bestuur, Fontys Hogescholen

September 2018

Een almaar groeiende economie, slinkende werkloosheidscijfers: het gaat goed met ons land en onze arbeidsmarkt.

Maar als we dat zo willen houden, is een 'leercultuur' vurig gewenst. Fontys neemt zijn verantwoordelijkheid, richting medewerkers en studenten; nu het kabinet nog. Dat moet concrete maatregelen nemen. Vandaag nog, niet morgen. Zodat leren en ontwikkelen straks dagelijkse kost zijn – voor werkgevers en werknemers.

Een paar maanden terug was ik op een bijeenkomst waar journalist Jeroen Smit vertelde over zijn theaterstuk 'Bruto Nationaal Geluk'. Samen met cabaretier Hans Sibbel – van huis uit econoom – toerde Smit in het najaar van 2017 enkele maanden door het land met een 'alternatieve economie-les', zoals de makers het zelf noemden.

Ik was onmiddellijk gegrepen toen ik meer te weten kwam over de achtergronden en inhoud van dit programma. De verbazing van de makers over onze *vereconomiseerde* samenleving, de bezorgdheid over de vernauwde blik en onze focus op continue groei, maar ook de bijna rotsvaste overtuiging dat dingen beter kunnen en het vertrouwen dat er nog veel moois op ons ligt te wachten: dat alles raakt heel nauw aan mijn eigen visie op de samenleving als geheel, en op de plek van het hoger onderwijs daarin.

Van cijfers naar waarden

Het programma van Smit en Sibbel staat bepaald niet op zichzelf. Waar decennialang de aandacht tamelijk eenzijdig uitging naar economische en financiële groei, naar welvaart en kwantiteit, daar verschuift die nu langzaam maar zeker naar een kwalitatieve insteek. Zeker sinds de economische crisis en de daaropvolgende chaos in de bankensector, ligt onze focus meer en meer op welzijn, op klimaat en duurzaamheid, en op een begrip als 'maatschappelijke toegevoegde waarde'.

Voorbeelden genoeg: neem de Britse econoom Kate Raworth die met het begrip Donut-economie beschrijft hoe we kunnen voorkomen dat we de wereld en haar bronnen 'uitputten'. Neem de verschuivingen in het voorheen 'keiharde' wetenschappelijk en kwantitatief onderzoek van partijen als het CBS en de Rabobank die sinds kort het *softe* begrip 'brede welvaart' meenemen in hun rapportages.

Zo kan ik nog wel even doorgaan; de reeks voorbeelden is schier eindeloos. De belangrijkste (of meest invloedrijke) publicatie heb ik echter nog niet genoemd: de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties uit 2015. Deze 17 doelstellingen, die door de lidstaten unaniem zijn vastgesteld en uiterlijk in 2030 gerealiseerd moeten zijn, vormen bij wijze van spreken een routekaart voor de menselijke beschaving. De ambitieuze lange-termijndoelen van de VN - waarvan de vierde in rij specifiek over het belang van inclusief en kwalitatief hoogstaand onderwijs gaat - ademen eenzelfde soort positief vertrouwen en dezelfde focus op kwaliteit als de voorstelling Bruto Nationaal Geluk.

Nieuwe vaardigheden

Tot zover de brede, maatschappelijke ontwikkelingen. Dat brengt me bij de hoofdvraag van dit betoog: wat betekent dit alles - de transitie, de nieuwe *roadmap* op weg naar 2030 - voor het onderwijs in het algemeen en voor het hbo in het bijzonder? Een eerste antwoord op deze vraag is dat het hoger onderwijs een *cruciale* rol speelt in de transitie. Hogescholen en universiteiten staan niet passief langs de zijlijn. We spelen namelijk niet alleen in op de veranderingen, maar stimuleren

en ondersteunen deze maatschappelijke veranderingen juist ook. Met andere woorden: kennisinstellingen geven de veranderende samenleving, economie en arbeidsmarkt mede vorm.

Ter illustratie hiervan nog even terug naar de duurzaamheidsdoelstellingen van de VN. De vierde SDG stelt dat we mondiaal moeten streven naar inclusief, toegankelijk, kwalitatief hoogwaardig onderwijs én dat we een leven lang leren moeten stimuleren. In een van de subdoelstellingen staat bovendien: 'Het aantal jongeren dat beschikt over voor de arbeidsmarkt (en ondernemerschap) relevante nieuwe vaardigheden, inclusief technische en beroepsvaardigheden, is in 2030 gestegen'. Weinigen zullen het met me oneens zijn als ik dit vertaal in 'het aantal afgestudeerden met TEC-skills moet groeien.' TEC-skills - Technology, Entrepreneurship, Creativity - staan bij Fontys Hogescholen sinds enige tijd centraal in alles wat wij nastreven, doen en aanbieden.

Inclusief onderwijs

Wat bedoelen we precies als we het over TEC-skills en het Fontys-zwaartepunt 'TEC for Society' hebben? Waarom spelen 'TEC-proof' onderwijs en onderzoek effectief in op de maatschappelijke veranderingen die ik hierboven heb geschetst? Maar vooral ook: hoe kunnen we de ontwikkeling naar een duurzame, rechtvaardige, veilige en inclusieve samenleving *sturen*? Hieronder zal ik drie antwoorden op deze vragen formuleren.

Ten eerste kan het hoger onderwijs (en juist het hbo!) bijdragen aan een inclusieve samenleving. Door zoveel mogelijk mensen de kans te bieden om hun talent te ontplooiën en zich de vereiste nieuwe kennis en vaardigheden eigen te maken, voorkomen we dat de tweedeling in de samenleving uitmondt in een onoverbrugbare kloof op de arbeidsmarkt. Een kloof met aan de ene kant een relatief kleine groep, veelal hoogopgeleide, werknemers mét de benodigde skills en aan de andere kant de grote middengroep, zonder die skills.

Nieuwsgierig

Tweede punt is dat we kunnen bijdragen aan een veerkrachtige samenleving. Hoe? Door onze studenten op te leiden tot veerkrachtige, proactieve, adaptieve burgers. Juist TEC-skills zijn onmisbaar om in de snel veranderende maatschappij bovenstaande rol te kunnen spelen. TEC-proof afgestudeerden hebben oog voor innovatie, *willen* weten welke rol technologie kan spelen bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, durven te experimenteren en te ondernemen, en zoeken creatief naar samenwerking met andere disciplines. Wie op deze manier in de wereld staat en toegerust is met deze vaardigheden en houding, die is niet alleen flexibel genoeg om zich staande te houden. Nee, die is in staat om niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk die rol van bruggenbouwer op zich te nemen.

Ten derde kunnen we een bijdrage leveren aan een vitale samenleving. In onze kennisintensieve maatschappij is een leven lang leren onvermijdelijk. Onderwijs en onderzoek fungeren als een motor voor kenniscirculatie. Net zoals Fontys een lerende organisatie is, is de samenleving dat ook. Een lerend netwerk, een zichzelf continu innoverend organisme. Wie zichzelf blijft scholen – en wie zijn leven lang nieuwsgierig blijft - ook na het behalen van het diploma op z'n 21e of 22e , die kan de maatschappij een vitaliteitsimpuls geven.

Passie en purpose

Zoals de meesten van jullie weten ben ik een liefhebber van de boeken van Yuval Harari. In zijn meest recente boek *21 lessen voor de 21e eeuw* schrijft Harari dat het onderwijs kinderen en jonge mensen 'geestelijk evenwicht' bij moet brengen. Het onderwijs van de toekomst bereidt hen voor op een loopbaan waarin ze zichzelf steeds opnieuw uitvinden.

Daar is veerkracht voor nodig. Flexibiliteit, een bepaalde geestelijke lenigheid. En, betoogt Harari, door jezelf beter te leren kennen, als je je bewust bent van je drijfveren (passie en purpose!), van je gevoelens en angsten, dan ben je ook beter gewapend tegen beïnvloeding, bijvoorbeeld tegen *fake news*.

Ik ben ervan overtuigd dat het keihard nodig is dat mensen zich ontwikkelen vanuit hun eigen passie en purpose. Dat is goed voor de mensen zelf, want het vergroot hun wendbaarheid en weerbaarheid. Ze zullen zich als professional immers steeds opnieuw moeten uitvinden. Het is óók goed voor onze samenleving. Want wie werkt vanuit zijn purpose, draagt inhoudelijk bij aan een betere wereld. Deze mensen geven vorm aan een duurzame, rechtvaardige en inclusieve samenleving.

Verantwoordelijkheid

Wat ik hierboven schrijf, is samen te vatten als een pleidooi voor een 'leercultuur'. Bij Fontys nemen we die verantwoordelijkheid voor een leercultuur graag op ons. Ten eerste door de ontwikkeling van onze medewerkers (docenten!) hoog op de agenda te blijven zetten. Hoog op de agenda bij ons staan talentontwikkeling gedreven door nieuwsgierigheid, en beoordelingsgesprekken gebaseerd op passie en purpose, en niet op het wegwerken van tekortkomingen.

We nemen de verantwoordelijkheid óók door samen met het werkveld een leeromgeving te creëren waarin onze studenten zich de gevraagde vaardigheden, kennis en houding eigen maken. Samenvattend noemen wij die mix TEC-skills: technology ('snappen hoe technologie kan helpen bij maatschappelijke vraagstukken'), entrepreneurship ('durven experimenteren en ondernemen') en creativity ('zoeken naar samenwerking, ook of juist buiten het eigen vakgebied').

Dagelijkse kost

Dit is voor het onderwijs dé grote uitdaging. Ik hoop en denk dat het kabinet *zijn* rol zal oppakken, door werkgevers te stimuleren een leercultuur te ontwikkelen. Leren en ontwikkelen moeten dagelijkse kost zijn op de werkvloer – voor jong en oud. *Een* manier om die leercultuur te stimuleren is natuurlijk om de portemonnee te trekken. In de plannen die minister Koolmees heeft aangekondigd speelt de leerrekening – een soort persoonlijk ontwikkelbudget – een centrale rol. Natuurlijk is geld alleen niet de oplossing, want er zal van werkgevers, afdelingschefs en HR-medewerkers ook echt een andere werkwijze gevraagd worden, maar financiële steun uit Den Haag in de vorm van een leerrekening, kan de vurig gewenste leercultuur wel dichterbij brengen.

Systeeminterventies

Het kabinet kan dit doel echter ook bereiken door op korte termijn in actie te komen. Door te interveniëren in bestaande systemen. Niet morgen, maar vandaag nog. Liefst via een samenwerking tussen de ministeries van Financiën, OCW, SZW en EZ – bij het Energieakkoord is deze integrale aanpak succesvol. Ideeën genoeg: verstrek bijvoorbeeld alleen innovatiesubsidies als die aantoonbaar bijdragen aan een leven lang ontwikkelen. Of: neem dit onderwerp mee als onderscheidend criterium in iedere overheidsaanbesteding. Op deze manier weet heel Nederland dat de levenslange ontwikkeling van medewerkers serieus opgepakt wordt. En dat het over pakweg twintig, dertig jaar nog net zo goed gaat met ons land.

*Wie zichzelf blijft
ontwikkelen, geeft
ook maatschappij
een impuls*

*Hoger onderwijs
speelt cruciale rol
in maatschappelijke
transformatie*